

U R M E D I N T R E C U T

EPISCOPUL MARTIR VENIAMIN NISTOR-DRUMUL PRIBEGIEI ȘI REÎNTOARCEREA ACASĂ¹

Arhim. lect. univ. dr. Casian Rușeț

THE MARTYR BISHOP VENIAMIN NISTOR-THE WAY OUT AND HOMECOMING

Abstract: The year 2019 is for the Bishopric of Caransebeș a landmark commemorating the seven decades since the dissolution of the diocese in 1949, but at the same time a anniversary year, if we remember the 25 years since the Diocese of Montane Banat was restored by the toil of the Metropolitan, of worthy commemoration, Nicolae Corneanu. In this context, it's offered for meditation these two cumulative events under the generic *The Bishopric of Caransebeș - Crucifixion and Resurrection*. In a completely providential way, this year the founding works of the new buildings belonging to the monastery of *Christ the Pantocrator*, in Alba Iulia, respectively the former monastery *Nativity of St. John the Baptist*, led the Archdiocese of Alba Iulia to transfer the remains of the hierarchs who are resting in this place. Thus, through the goodwill of His Eminence IRINEU, Archbishop of Alba Iulia, at the persisted wish of His Grace LUCIAN, Bishop of Caransebeș, of the Eparchial Council and of the intellectuals from Caransebeș, with the blessing of His Beatitude DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church, on July 25, 2019, the remains of Bishop Veniamin Nistor were exhumed, and on July 27, 2019, they were brought to Caransebeș by a delegation of the diocese and deposited in the episcopal chapel within the eparchial residence. The religious ceremony of reburial of the hierarch's remains took place on August 1, 2019, at the historical cathedral, *Saint George* in Caransebeș, after that the body was buried in the Church of *Saint John the Baptist*, from Caransebeș, the necropolis of the bishops. On this occasion there was a allocution about evoking the personality of the martyr bishop Veniamin Nistor, which is, in fact, the present study. We consider it appropriate to publish the present study in the metropolitan periodical *Altarul Banatului*, since the evoked personality is the originator of this periodical in 1944.

Keywords: Veniamin Nistor, The Bishopric of Caransebeș, burial, activity, life, isolation, commemoration, sacrifice, Altarul Banatului.

¹ Cuvântare rostită la catedrala istorică *Sf. Mare Mucenic Gheorghe* din Caransebeș cu prilejul reînhumării osemintelor Episcopului Veniamin Nistor al Caransebeșului, la data de 1 august 2019;

Viața episcopului Veniamin Nistor se înscrie în dimensiunea unei permanente jertfe mărturisitoare. Pornind de la originile părinților săi, parcurgând etape frământate de istorie națională și personală, jertfa asumată în ultimii ani de viață nu reprezintă decât marca exponențială a întregii sale existențe. Veniamin Nistor, Virgil după numele de botez, s-a născut în comuna Araci (Arpatac) din județul Brașov (Treiscaune), la data de 10/22 februarie 1886 din părinții preot Dionisie (1851-1901) și Elena (n. Stanciu) Nistor (1861-1939), nepoata protopopului Ioan Petric din Brașov². Deși s-a pomenit într-o familie preotească, originile sale, cel puțin după tată îi dezvăluie natura profundă a țaranului român din Transilvania, bunicul său fiind țaran din Porumbacul de Sus, județul Făgăraș³ așa cum nu se ascundea niciodată să o mărturisească. A crescut într-o familie formată din 8 copii, care la o vârstă foarte fragedă au rămas fără tată, trecut la Domnul timpuriu la vârsta de numai 49 de ani.

Deși a rămas văduvă din tinerețe, cu opt copii minori în întreținere, mama sa, preoteasa Elena Nistor, cu multă trudă și abnegație le-a dat o creștere aleasă și i-a învățat la școli superioare.⁴ Viețuind 38 de ani în văduvie și reclusiune în Hristos, preoteasa Elena Nistor a trecut la Domnul în data de 13 august 1939, după lungi și grele suferințe, fiind împărtășită cu Sfintele Taine.⁵ Legătura profundă cu mama sa, se poate desluși și prin aceea că numai cu o lună înainte ca părintele său să-și dea obștescul sfârșit, el însuși și-a întocmit testamentul, depus la cancelaria arhiepiscopescă în data de 10 iulie 1939.⁶ Un alt aspect demn de menționat este că fiecare din cei 5 frați⁷ și-au împlinit o frumoasă menire familială și profesională; Aurel Nistor - protopop de Avrig (Sibiu), Pompiliu Nistor – medic și inspector sanitar central în Ministerul Sănătății, Dionisie Nistor – profesor la liceul din Brașov, căzut însă în primul război mondial, Valeria Nistor – soție de protopop și mamă a 7 copii și Cornelia Nistor soție de farmacist.⁸

Atât conjunctura situației familiale cât și contextul istoric destul de tulbure au făcut ca prima jumătate a vieții sale să fie presărată de schimbări dense. Primele două clase le-a absolvit la școala primară de stat maghiar din satul natal, iar celelalte 3 clase la școala primară confesională ortodoxă

² Prot. Dr. Marcu BĂNESCU, *Pomenirea vrednicului ierarh Veniamin Nistor (1886-1963)*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXXVI, martie-aprilie 1986, nr. 2, p. 87.

³ Arhiva Patriarhiei Române (în continuare APR), *Dosar de arhierie episcop Veniamin Nistor (1941)*, autobiografie, fila nr. 3.

⁴ APR, *Dosar de arhierie episcop Veniamin Nistor*, autobiografie (1941), fila nr. 3.

⁵ Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Sibiului (în continuare AAORS), *Fond Prezidial (I)* dosar nr. 203/1939.

⁶ AAORS, *Testament pr. Consilier Virgil Nistor, Fond Epitropesc (V)*, dosar nr. 884/1939.

⁷ Două surori au trecut la Domnul prematur și nu există date despre viața lor sau despre cauza decesului.

⁸ APR, *Dosar de arhierie episcop Veniamin Nistor*, autobiografie (1941), fila nr. 3.

română din Brașov, unde a absolvit și Liceul ortodox român „Andrei Șaguna”, primind la examenul de maturitate calificativul „bine”. În anul 1909 finalizează cursurile Institutului Teologic din Sibiu și chiar dacă este ales preot pentru parohia Vîlcele (Elöpatak) din județul Treiscaune în anul 1910, renunță la această chemare, alegând să își continue studiile cu încă doi ani la Facultatea de Teologie din București, după care urmează timp de un an și jumătate cursurile Facultății de Litere din Cluj. Timp de doi ani se îndeletnicește, din postul de *cancelist practicant* la consistoriul arhiepiscopal din Sibiu, cu aranjarea arhivei instituției din perioada 1848-1900.⁹ În anul 1913 intră în cler, fiind hirotonit diacon celibatar în 9 iulie și preot în 15 iulie. Cei care i-au fost colaboratori apropiați au constatat că alegerea de a rămâne slujitor celibatar s-a datorat în mare parte dorinței sale de a-și îngriji mama, care s-a bucurat până la moarte de atenția fiului său iubit.

La cererea Mitropoliei din București și cu încuviințarea mitropolitului Ioan Mețianu, în septembrie 1913, destoinicul duhovnic Virgil Nistor a fost transferat la Seminarul Teologic din București, unde stabilește legături strânse cu ardelenii din capitală.¹⁰ În vara anului 1914, a revenit în Ardeal pentru a-și petrece vacanța. Declanșarea Primului Război Mondial l-a împiedicat să revină la postul din București. În consecință a fost numit preot ajutător la Zărnești (Brașov), unde a funcționat până în 28 ianuarie 1915, când a fost mobilizat ca preot militar cu grad de căpitan în armata austro-ungară.¹¹ În această calitate a însoțit trupele armatei a VII-a, în care se aflau mulți români din Ardeal și Banat, pe toate fronturile din Galiția până în Italia, gazetele transilvănene apreciind zelul său pentru mângâierea și îngrijirea răniților, precum și pentru ajutorarea orfanilor de război.¹² Între 15 noiembrie 1918 și 15 ianuarie 1919 a organizat și condus garda națională din Zărnești. Se pare că în această calitate, a participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia. Ca exponent al idealului național și dovedit a fi un bun organizator și coordonator, a fost numit ca șef de serviciu în cadrul resortului Instrucțiunii și al Cultelor între 15 ianuarie 1919 și 1 octombrie 1919.

Odată cu înființarea episcopiei Clujului a fost chemat, ca în calitate de secretar, să pună bazele administrative ale acestei noi eparhii, pe care o slujește până în 31 decembrie 1920, când și-a încetat activitatea pe motive de boală. Aceleași motive îl mențin în concediu de boală până la data de 30 aprilie 1922, când primește chemare din partea Mitropolitului Nicolae Bălan pentru a intra în serviciul administrației mitropolitane de la Sibiu, în locul consăteanului său Nicolae Colan (viitorul episcop al Clujului și

⁹ Prot. Dr. Marcu BĂNESCU, *Pomenirea vrednicului ierarh Veniamin Nistor (1886-1963)*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXXVI, martie-aprilie 1986, nr. 2, p. 88.

¹⁰ Prot. Dr. Marcu BĂNESCU, *Pomenirea vrednicului.....*p.89.

¹¹ APR, *Dosar de arhierie episcop Veniamin Nistor*, autobiografie (1941), fila nr. 3.

¹² Prot. Dr. Marcu BĂNESCU, *Pomenirea vrednicului.....*p.90.

Mitropolit al Ardealului), plecat la studii în străinătate. O coordonată a tinereții sale a fost pasiunea pentru călătorii, colindând țara și bucurându-se de frumusețile și valorile perene ale culturii românești. Mai mult, în virtutea prieteniei cu Nicolae Colan, a vizitat aproape toată Europa, ceea ce a i-a influențat gândirea și activitatea viitoare.

În slujba mitropolitului Nicolae Bălan avea să își dezvăluie calitățile remarcabile de om al administrației eparhiale și colaborator fidel. Capacitatea exemplară de a ține cancelaria ca secretar eparhial (1922-1926), l-a determinat pe mitropolit să îi dubleze responsabilitățile cumulându-i funcția cu cea de consilier (1926-1939). Experiența în acest sens l-a recomandat apoi în postul consilier referent cu atribuții administrative și economice între 1939 și 1941. Fidelitatea și afecțiunea față de mitropolitul Nicolae Bălan a fost totală și vizibilă pe parcursul întregii activități, atât cea administrativă în cadrul Mitropoliei Ardealului cât și în aceea de chiriarh al Caransebeșului. La data de 23 mai 1926 este hirotosit protoprezbiter, iar în anul 1931 devine membru în Congresul Mitropolitan¹³. Un moment important care i-a marcat viața și activitatea se leagă de îmbolnăvirea mamei sale în anul 1939. Plecarea mamei la Domnul în 13 august 1939 l-a marcat profund pe preotul Virgil Nistor, drept pentru care la scurt timp după acest eveniment își întocmește testamentul. La mai puțin de un an de la trecerea mamei la cele veșnice, în deplină maturitate trupească și duhovnicească, preotul Virgil își înaintează cererea de intrare în monahism „după o matură chibzuință și îndelungată meditație.”¹⁴

Astfel în 7 aprilie 1940 a fost tuns în monahism la mănăstirea Căldărușani primind numele de Veniamin. În 28 aprilie 1940, la câteva zile după tunderea în monahism, a fost hirotosit protosinghel, iar la praznicul Pogorării Sfântului Duh (17 iunie 1940) a fost hirotosit arhimandrit. Înființarea episcopiei Timișoarei în anul 1939 și alegerea episcopului Caransebeșului, Vasile Lăzărescu, la 12 iunie 1940 în demnitatea de episcop al acestei noi eparhii a suscitat determinarea mitropolitului Nicolae Bălan de a pregăti un ierarh pentru eparhia Caransebeșului care devenea vacantă. Gândul mitropolitului s-a îndreptat asupra vrednicului colaborator Arhimandritul Veniamin, îndeplinind toate diligențele pentru ca acesta să fie ales în demnitatea de ierarh al Caransebeșului.

Trebuie menționat un amănunt care devoalează modestia, smerenia și noblețea sufltească a arhimandritului Veniamin, anume, când Adunarea Eparhială din Caransebeș l-a propus în 1944 pentru alegeri, Veniamin a refuzat, nominalizarea, scriindu-i în 25 mai a.a. o epistolă colonelului Romulus Boldea în Caransebeș: „Părintele Ancușa ni-a comunicat hotărârea

¹³ AAORS, *Fond Prezidial (II)*, dosar nr. 39/1931;

¹⁴ AAORS, *Fond Prezidial (I)*, dosar nr. 28/1940, cerere de intrare în monahism Veniamin Nistor;

membrilor Adunării Eparhiale de a susține candidatura mea la alegerea de episcop și vă sunt recunoscător și mulțumitor pentru înalta prețuire ce o faceți umilei mele persoane. Eu i-am spus părintelui Ancușa cu ocazia ultimei vizite la Sibiu împreună cu Dumneavoastră că-l rog să nu mă ia în combinație, deoarece eu nu pot primi sub nici un motiv această mare cinste. După plecarea Dumneavoastră am comunicat același lucru Î.P.S. Sale Mitropolitul Nicolae, care a înțeles motivele și m-a rugat să-i scriu părintelui Ancușa, ceea ce am și făcut. Rog cereți să vă arate scrisoarea trimisă înainte de a ști hotărârea Dumneavoastră.

Vă rog din tot sufletul a determina pe părintele Ancușa să renunțe la mine fiind Congresul Electoral fixat pe ziua de 3 iunie 1941, rog a vă consfătui din nou pentru a susține candidatura altuia; căci eu nu pot primi o demnitate așa de sublimă, dar în același timp, cu atâta răspundere în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.”¹⁵

Mitropolitul Nicolae Bălan, l-a supus la „ascultare” și cu trei zile înainte de alegeri, l-a convins că trebuie să candideze, așa încât, în zilele de 3-4 iunie 1941, în sala de ședințe a Adunării Deputaților s-a desfășurat procesul electoral, în urma căruia, Veniamin a obținut din 140 de voturi exprimate, 91 de voturi, fiind declarat ales ca cel de-al șaselea episcop al Caransebeșului și cel de-al o sută cinczeci și cincilea arhiepiscop după primirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.¹⁶ Hirotonia a avut loc în catedrala mitropolitană din Sibiu în data de 8 iunie 1941, la praznicul Rusaliilor, iar întronizarea în data 24 august același an, în catedrala episcopală „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din Caransebeș.

Dacă intrarea în cler a fost marcată de cea dintâi conflagrație mondială, intrarea în treapta arhieriei și debutul activității chiriarhale s-a întâmplat pe fondul declanșării celui de-al doilea Război Mondial. Așa se face că îndată după fastuoasa întronizare de la Caransebeș¹⁷, se alătură misiunii Bisericii Ortodoxe Române în Basarabia, condusă de Mitropolitul Nicolae Bălan. Acest fapt nu îi marchează doar debutul activității arhieriești, ci și debutul unei lungi urmăriri din partea organismelor de stat, indiferent de orientarea politică a acestora.

În condițiile dificile ale finalizării războiului și în anii următori, episcopul Veniamin Nistor s-a devotat total eparhiei pe care o primise în arhipăstorire, așa cum a anticipat în cuvântarea de la intrarea în Banat, când la hotarul

¹⁵ I. CĂȘUNEANU, *Ierarhul în viața neamului*, în „Foaia Diecezană”, Anul LXI, nr. 9-10, 1949, p. 18.

¹⁶ Petru BONA, *Episcopia Caransebeșului*, p. 214.

¹⁷ A se vedea *Programul activităților de înscăunare al P.S.S. Episcopul Veniamin Nistor al Caransebeșului*, APR, *Dosar de arhierie episcop Veniamin Nistor* (1941), fila 142.

eparhiei a afirmat: „Mă simt dator de a nu-mi mai aparține mie întru nimic, ci de a mă devota cu totul slujbei la care am fost chemat.”¹⁸

Toate economiile sale strânse în viața modestă și cumpătată, le-a donat eparhiei, convins fiind că unitatea dintre episcop și eparhie nu poate fi vreodată înfrântă, așa cum unitatea dintre Hristos și Biserică rămâne indisolubilă. Mai mult decât bunurile materiale și-a oferit toată priceperea și experiența dobândită în cei 55 de ani de viață, o experiență brăzdată de suferință, încă de când rămâne orfan la vârsta de 15 ani, când hotărăște să nu își părăsească mama, chiar cu prețul recluziunii sale personale întru Hristos. Fiind un bun slujitor al administrației eparhiale și-a oferit răbdarea și priceperea pentru a învăța pe preoți să-și diriguiească problemele administrative și duhovnicești. A întreprins o muncă apostolică neobosită încă din primii ani de păstorie, vizitând și predicând în toate parohiile eparhiei, unde a îndrumat personal pe preoți. Întreaga activitate chiriarhală a episcopului Veniamin Nistor la Caransebeș a stat sub semnul optimismului și acriviei în tot ceea ce făcea, o acrivie dusă adesea la exagerare, așa cum mărturiseau colaboratorii săi¹⁹. Exagerarea sa era pentru îndeplinirea în bună rânduială a tuturor activităților propuse spre îndeplinire. Așa cum relevă documentele administrației eparhiale de la Caransebeș, episcopul Veniamin a contabilizat fiecare inițiativă, pe care a coordonat-o cu maximă responsabilitate.

„Episcopul Veniamin a dorit și începerea lucrărilor de construcție la o nouă catedrală episcopală, proiect dorit pentru prima dată de episcopul Miron Cristea. Din primul moment al sosirii în Caransebeș a vorbit de realizarea acestui plan. În vederea realizării mărețului gând de construire a unei biserici catedrale, episcopul a pus bazele „Fondului Veniamin Nistor - pentru ridicarea catedralei“. În acest fond și-a donat toate economiile făcute înainte de a fi episcop. Actul de danie este deosebit de grăitor în acest sens: În semn de prețuire și dragoste ce o port Bisericii și slujitorilor ei... donez agoniseala mea, până la alegerea de episcop, în sumă de 700.000, pentru crearea unui fond, care să-mi poarte numele... Până în 1946, fondul s-a ridicat la suma de 31 milioane de lei. Cornelia Pătrășcanu Nistor - sora episcopului - și soțul ei, farmacistul Mihai Pătrășcanu, împreună cu primarul orașului Caransebeș, au donat două jugăre de pământ arabil în valoare de 25 milioane de lei. Biserica urma să poarte numele „Catedrala Graniței bănățene“, fiind așezată lângă Reședința episcopală, pe locul unei vechi cazărmi militare. Un alt gând măreț al ierarhului a fost ridicarea unei noi clădiri pentru Academia Teologică și a internatului ei. Noua clădire nu s-a

¹⁸ Prot. Dr. Marcu BĂNESCU, *Pomenirea vrednicului*... p.91.

¹⁹ Informație consemnată în felicitările adresate cu prilejul aniversării a 60 de viață, Arhiva Mitropoliei Banatului, *fond Veniamin Nistor*, dosar felicitări aniversare 60 de ani – Episcop Veniamin Nistor.

putut ridica din cauza vitregiilor vremii. Pentru a spori cultura teologică în eparhie, Veniamin Nistor inițiază și patronează revista „Altarul Banatului” (1944, pe lângă „Foaia diecezană” (1886) și „Calendarul Românului” (1889). Existența școlii teologice, fiind la un moment dat periclitată prin Decretul-lege nr. 368/23 mai 1942, care privea situația academiilor teologice din Mitropolia Ardealului, episcopul Veniamin, în Adunarea Generală a Asociației clerului „Andrei Șaguna” - Secția Caransebeș, lansează o Moțiune pentru nedesființarea academiei, problemă reluată și la cuvântarea de deschidere a Adunării Eparhiale din 23 mai 1943. Școala de cântăreți a funcționat în întreaga perioadă a păstoririi episcopului Veniamin, cu întreruperi din cauza războiului, în anul școlar 1941/1942. Pentru a fi la îndemâna studenților teologi și a preoților, Biblioteca Eparhială a fost dotată de episcopul Veniamin, încă de la sosirea sa, cu 500 de volume. Numărul cărților a sporit apoi prin aprobarea Ministerului Culturii, care a dispus ca întreaga bibliotecă a fostului Seminar Teologic din Chișinău de circa 6.000 de volume, să treacă în folosința Academiei din Caransebeș. Pe lângă bibliotecă, Muzeul Eparhial a colecționat anual prin donații de la preoți și oameni de cultură obiecte de o însemnată valoare: cărți vechi, icoane, obiecte de cult.”²⁰

Destinul episcopiei Caransebeșului și implicit al chiriarhului ei avea să prindă un contur tragic încă de la mijlocul anului 1948. Zvonistica anunța restrângerea activității Bisericii Ortodoxe Române prin excluderea episcopilor incozi și reducerea numărului de eparhii prin desființarea acestora.²¹ Astfel, la data de 5 februarie 1949, prin decretul prezidial nr. 134 din 1949, publicat în Monitorul Oficial nr. 30, s-a confirmat noua organizare canonic-administrativă a Bisericii Ortodoxe Române, Episcopia Caransebeșului fiind desființată prin contopire cu Arhiepiscopia Timișoarei, formând astfel Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului. Mulți dintre ostenitorii eparhiei, fie că vorbim de cei de la centrul eparhial, de la alte instituții bisericești sau de la Academia Teologică din Caransebeș, știind care avea să fie destinul, și-au croit drum spre alte trebuințe în alte eparhii (cei mai mulți în Arhiepiscopia Timișoarei). Totuși, au mai rămas o parte dintre colaboratorii fideli, care nu au părăsit catargul eparhiei până când aceasta nu s-a scufundat. Episcopul, care își pune viața pentru oile sale, asemenea Bunului Păstor nu rămâne indiferent, ci face intervențiile convenite pentru a împiedica desființarea eparhiei. Scrisoarea către Patriarhul Justinian Marina din data de 15 februarie 1949 rămâne o mărturie a fidelității episcopului Veniamin față de făgăduințele sale din momentul încredințării

²⁰ <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/episcopul-veniamin-nistor-al-caransebesului-19418.html>, accesat la 29 iulie 2019;

²¹ Prof. Petru ARDELEAN, *Tragedia unui episcop*, în „Altarul Banatului”, anul XIII (LII), serie nouă, nr. 4-6, aprilie-iunie 2002, p. 112.

misiunii de arhipăstor. Iată preambulul acestei intervenții: „Desființarea pe neașteptate a istoriciei episcopiei a Caransebeșului a produs o mare durere în sufletul clerului și poporului bănățean, care crede, că nu merita să i se aprecieze alipirea așa de strânsă față de Biserica strămoșească, prin desființarea acestui centru de cultură și credință, pentru menținerea și prosperarea căruia în decurs de veacuri a jertfit tot ce a avut.

De aceea, cunoscând înalta înțelegere a Înalt Preasfinției Voastre, respectuos vă rugăm în numele clerului și poporului să binevoiti a interveni la forurile cu cădere pentru a se reveni asupra decretului de desființare a Episcopiei și întrucât persoana mea nu ar fi agreată sau ar periclita menținerea ei, rog să fie aleasă sau numită o altă persoană în locul meu, înțelegând să-mi cer pensionarea.”²²

Așa cum menționa în adresa trimisă patriarhului Justinian, episcopul Veniamin a demarat procesul de pensionare, dovadă fiind adresa 4790/16 martie 1949, prin care direcțiunea cadrelor din Ministerul Cultelor confirmă înaintarea Casei generale de pensii și Institutului General de Asigurare „fișa de pensiune a P.C. Veniamin Nistor, fost episcop la acea eparhie, spre a dispune cele legale.”²³ În aceste condiții, episcopul în curs de pensionare, a avut termen de evacuare a eparhiei până la data de 4 aprilie. Neprimind nici un răspuns din partea Patriarhiei, care să schimbe o situație deja stabilită, potrivit conștiinței funcționarului onest, își îndeplinește toate ostenele pentru mutarea la Alba Iulia, așa cum hotărâse Sfântul Sinod, urmând să ocupe funcția de stareț onorific al Catedralei Reîntregirea din orașul Marii Uniri²⁴. Din borderoul cu evidența cheltuielilor de mutare, întocmit de episcop însuși, deducem că și-a împachetat lucrurile în 6 lăzi pe care le-a transportat cu trenul. La fel și mobila a fost împachetată în două vagoane de tren, episcopul deplasându-se cu mașina episcopiei între zilele 29 -31 martie, pe ruta Caransebeș – Timișoara – Deva - Alba Iulia. Suma totală cheltuită cu mutarea la Alba Iulia fiind de 29.250 lei

Așa cum hotărâse Sfântul Sinod în data de 11 februarie 1949, speșele pentru mutarea episcopilor retrași, urma să se acorde (în cazul episcopului Veniamin) de către Ministerul Cultelor prin Arhiepiscopie Timișoarei și Caransebeșului, care înglobase într-înșea vechea episcopie. În adresa din 10 aprilie 1949, episcopul în pensie Veniamin Nistor, solicită mitropolitului Vasile Lăzărescu și Consiliului eparhial rambursarea speșelor de mutare, precum și a altor cheltuieli considerate justificate. În ședința din 30 aprilie 1949 cu vot întreg, Consiliul Eparhial respinge solicitările episcopului

²² APR, *Adresa Episcopiei Caransebeșului nr. 720/10 februarie 1949*, înaintată Patriarhului Justinian Marina, dosar nenumrotat, fila 132.

²³ Arhiva Mitropoliei Banatului (în continuare AMBT), Fond Bisericesc (III), dosar nr. 97/1949, filă f.n.

²⁴ APR, *Decizia Ministerului Cultelor nr. 4594/1949, art. 2 și 3*, dosar nenumrotat, fila 133.

pensionar Veniamin Nistor, pe motiv de netemeinicie și nelegalitate, restituindu-i toate documentele, borderoul și chitanțele cu justificarea sumei.

În urma răspunsului primit, ierarhul revine în data de ۲۳ mai ۱۹۴۹ cu o adresă prin care își justifică toate cheltuielile întreprinse cu mutarea, reamintind chiriarhului de la Timișoara și Consiliului Eparhial că aceste cheltuieli au fost puse în seama Arhiepiscopiei de către decizia Sfântului Sinod. Mai mult, ierarhul face trimitere și către fondul bugetar votat de episcopie (la 15 februarie 1949) în favoarea sa, înaintea emiterii ordinului de desființare de către Ministerul Cultelor (24 februarie 1949), indicând deopotrivă capitolele bugetare ale fostei episcopii, care ar acoperii solicitările sale. Întrucât și această adresă rămâne fără răspuns, deși demersurile au fost făcute inclusiv spre Patriarhia Română, care prin patriarhul Justinian a achitat o parte din spese, episcopul Veniamin trimite o ultimă adresă la 8 noiembrie 1949, prin care își manifestă indignarea nu numai pentru că nu își primea drepturile ce-i reveneau prin deciziile forurilor civile și bisericești, dar mai ales că nu primise nici un răspuns.

A acceptat în final acest deznodământ, concentrându-se vieții și obștii pe care de acum avea să o cârmuiască de la vatra mănăstirii Reîntregirii din Alba Iulia. Îndată după așezarea în noul domiciliu, episcopul stareț se regăsea în sediul fostei Episcopii a Armatei, instituție desființată între timp de regimul comunist. În acest loc de refugiu a construit o prietenie a reclusiunii cu episcopul Partenie Ciopron (fost episcop al Armatei) și episcopul Policarp Morușca (fost episcop al Americii), care împreună urmau să formeze pentru Securitate în dosarul MFI 311/AB, rola 10, *Lotul Ciopron – Morușcă – Nistor*. Informațiile legate de activitatea sa din interiorul mănăstirii au fost furnizate de către „călugărul Papadin” și „indice 312 Mironescu”. Se pare că în micuța obște de călugări basarabeni, o parte dintre aceștia căzuseră în mrejele amețitoare ale regimului, ori au fost forțați de împrejurări să își denunțe starețul.

În ansamblu, notele din dosarul său de urmărire ne redau chipul unui episcop pensionat care și-a asumat deplin menirea de după retragerea din funcție, fiind îngrijorat mai mult de îngrijirea mănăstirii, punându-și deopotrivă timpul în slujba lecturii și a scrisului. Își manifesta periodic nemulțumirea față de regimul comunist, într-un soi de mărturisire, câteodată cu conotații hilare.

Un eveniment care avea să îi marcheze întreaga viață, fiind mereu pomenit în documentele Securității a fost vizita misionară întreprinsă în Basarabia și Transnistria, făcând parte din delegația Bisericii Ortodoxe Române condusă de Mitropolitul Nicolae Bălan în anul 1941. În acest context a fost acuzat că în Basarabia și Transnistria a propagat ideile naționaliste și a îndemnat populația contra U.R.S.S., propagând pentru

pretinsul război sfânt. La venirea sa după această misiune „antonesciană”, a fost acuzat de defăimarea regimului socialist și de faptul că ar fi dat „relații eronate și nereale despre cele văzute în Transnistria.”²⁵ Chiar și activitatea de Episcop al Caransebeșului a fost pusă de regimul comunist pe seama episcopului Veniamin care ar fi „fost un adept al regimului antonescian și al regalismului. După 1944, făcut propagandă regalistă, și a susținut cuvântări contra U.R.S.S. –ului. La actul revoluționar din 30 Decembrie 1947, și-a arătat nemulțumirile față de alungarea Monarhiei.”²⁶

Nu mai puțin abordată de Securitate a fost și propaganda legată de posibilele afilieri politice necorespunzătoare ale episcopului Veniamin, despre care se afirma că în alegerile din 1946 și 1948, a votat cu P.N.L. Brătianu, întreținând tot timpul relații cu membrii marcant și de frunte ai P.N.T. Maniu și cu senatorul Zgavardia din P.N.L. Brătianu. De asemenea era bănuț că ar fi întreținut legături cu fostul Ministru Dr. Titus Popovici și cu Cornel Corneanu, președintele P.N.L. - Brătianu.²⁷

Neajunsurile întâmpinate, șubrezierea sănătății, momentele de bucurie, mai ales atunci când este primit de personalități precum Nicolae Bălan, Petru Groza sau patriarhul Justinian fac obiectul corespondenței dintre cei doi frați.²⁸ Din această ipostază era un observator neutru la evenimentele ce se petreceau în cuprinsul Patriarhiei Române, făcând remarci potrivite statutului său.²⁹

Deși privea cu dezinvoluță personală, dar cu interes eclezial viața bisericească, episcopul Veniamin a fost prezent la manifestările unde a fost invitat. Așa se face că în calitate de stareț al mănăstirii Reîntregirii din Alba Iulia, se încadrează în soborul de arhierie care participă la aniversarea a 5 ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române.³⁰ La această mănăstire a lăsat mărturie nu numai prezența fizică, ci și munca intensă pentru restaurarea bisericii simbol al unității naționale din România. În acest sens a demarat în anul 1955 un amplu proiect de restaurare a bisericii, în care a implicat Patriarhia Română și eparhiile mitropoliilor din Transilvania și Banat.

²⁵ CNSAS, MFI/311/AB/Vol.2, fila 5.

²⁶ CNSAS, MFI/311/AB/Vol.2, fila 5.

²⁷ CNSAS, MFI/311/AB/Vol.2, fila 5.

²⁸ Vezi cele 36 de scrisori ale Episcopului Veniamin Nistor publicate de Ioan LĂCĂRUȘU, Vasile STANCU, Nicolae BLAJ, *Pagini din corespondența Episcopului Veniamin Nistor, stareț al mănăstirii „Sf. Treime” din Alba Iulia, cu fratele său, dr. Pompiliu Nistor, din Brașov (1950-1960)*, în Episcopia Caransebeșului „Simpozionul Internațional «Taină și Mărturisire»”, Caransebeș, 2-4 mai 2011, Ed. Episcopiei Caransebeșului, 2011.

²⁹ Arhiva Muzeului Bisericii Sf. Nicolae Brașov, Fond *Pompiliu Nistor*, doc. 1818.

³⁰ Materiale foto de la Biblioteca Sfântului Sinod și video din Arhivele Televiziunii Române, puse la dispoziție de Preacuviosul Părinte Arhim. Dr. Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la data de 17 august 2017.

Traiu modest, și micile deznădejdi i-au fost încercări pe parcursul acestei reclusiuni asumate. Astfel într-o notă informativă din anul 1955 informatorul „312 Mironescu” descria peisajul unei duminici, după slujbă. Deși îl intrigase cu discuții sociale și politice, informatorul se plânge că episcopul deturneză discuția spre sfera teologică. Același personaj descrie că episcopul era îngrijit de o maică, având o obște de patru călugări basarabeni: „Astăzi am avut o convorbire de o oră cu Episcopul VENIAMIN NISTOR, starețul mănăstiri de pe lângă Catedrala „Reîntregirii” din Alba-Iulia. Tocmai ieșise de la slujbă și a luat ceaiul.

M-a primit o călugăriță care era menajera lui și-l îngrijește. M-a condus în odaia de lucru în care dormea iarna, deoarece, este mai călduroasă. Dânsul a ferit la o parte o mașină de scris și la care se vedea că a bătut ceva. În camera aceia are un telefon Nr. 211.

Am discutat tot timpul o problemă de teologie cu pretextul căreia m-am dus la el și n-am putut abate deloc discuția pe alt teren, deoarece dânsul mereu o readucea la problema în discuție. [...] Am constatat că trăiește în sărăcie, după cum i-am văzut ghetele, hainele și interiorul locuinței: că i mereu teamă să nu fie arestat și de aici deduc că din cauza acestei frici nu se mai angajează în acțiuni contra regimului. E un om fricos și foarte prudent, prudentă și frică care-l fac să evite a se angaja în astfel de acțiuni.”³¹

Fișa de observație a episcopului confirmă perioada în care a fost supravegheat de organismele Securității, respectiv între anii 1951 - 1957, când datorită stării de sănătate precare a fost scos de sub observație, ca element ce nu mai prezintă interes.

Perioada ultimilor ani a fost copleșit de neajunsuri atât din punct de vedere al stării de sănătate, cât și din punct de vedere material, pe care le împărtășește cu amărăciunea fratelui său Pompiliu Nistor.

„Dragilor, La scrisoarea voastră din Oct. a.c. am întârziat cu răspunsul, crezând că Vă pot da vești mai bune. Până acum nici un efect al băilor de la Buziaș și tot așa stau cu vederea și cu picioarele, deși fac zilnic masaj electric cu aparatul propriu în cameră. Iau injecții zilnice făcute de Dr. Bart. În oraș n-am mai coborât de un an. [...] Până nu voi putea umbla mai bine nu voi mai pleca nicăieri. De aceea nu m-am oprit la voi la întoarcerea de la Buc. (de la spital) căci urcatul și coborâtul din tren este o grea problemă pentru mine.”³²

Alte două scrisori, din februarie 1958, fac referire la situația materială. Astfel, la 5 februarie, îi adresa fratelui său mai multe întrebări: *Cum s-ar putea primi o pensie mai mare de 496 lei după 48 ani de serviciu, din care 9 ca pensionar? Cine decide în cauză? Serviciul de ocrotiri sociale? Cu*

³¹ CNSAS, MFI 311/AB, rola 10, Notă informativă din 10 martie 1955, semnată de ind. 312 Mironescu.

³² Arhiva Muzeului Bisericii Sf. Nicolae Brașov, Fond *Pompiliu Nistor*, doc. 1836/1958.

*aprobarea Ministerului? V-aș fi mulțumitor dacă mi-ați da informațiile necesare. Voi încerca dacă ar fi vreo nădejde*³³. Totuși în epistola din 9 februarie infirmă întreprinderea unui demers motivându-l în același timp: „Eu deocamdată nu fac cerere, căci primesc ajutor de la Patriarhie lunar 1000 lei.”³⁴ Iubitor al frumuseților naturii și al culturii țării sale, „Veniamin Nistor a folosit anii din urmă a vieții sale în împăciuire și reculegere, studiind istoria mănăstirilor noastre și comorile de artă bisericească și națională pe care le păstrează ele.”³⁵

Starea de sănătate tot mai precară a episcopului Veniamin este consemnată în nota informativă din 19 august 1960, când informatorul „Jenică” precizează: „în zilele de v și ^ august a.c. am fost la Alba Iulia la fostul episcop al Caransebeșului Veniamin Nistor, care acum e starețul mănăstirii Sf. Treime de acolo. Menționez că este bolnav de arterioscleroză și nu vede bine și nici nu se mișcă ușor.”³⁶

După agravarea stării de sănătate, pensionat fiind, episcopul Veniamin se retrage la nou înființatul Schit al Sfântului Botezătorul de la marginea Alba Iuliei, unde „apune” liniștit și cuminte spre viața ne îmbătrânitoare, fiind așezat în pământul reavăn al Transilvaniei, provincie românească pe care a slujit-o bisericește și românește întreaga viață.

„Ultimii ani de viață i-a petrecut la Schitul Sfântul Ioan Botezătorul din Alba Iulia, consumat în anonim și suferință. Se prezumă (n.a Informație primită de la Mitropolitul Nicolae Corneanu în luna septembrie 2010) că a privit numai cu ochii inimii și a lacrimilor omenești destinul înaintașului său Vasile Lăzărescu, retras cu brutalitate din scaunul mitropolitan al Banatului de regimul comunist în anul 1962, pe care cu siguranță l-a iertat. În egală măsură, a avut mulțumire privind spre unul din vechii săi colaboratori și martori ai destinului său (Nicolae Corneanu), urcând în demnitatea de mitropolit al Banatului la data 4 martie 1962. În semn de recunoștință și prețuire, mitropolitul Nicolae Corneanu l-a vizitat în ultimii ani ai vieții la Alba Iulia. (n.a Informație primită de la Mitropolitul Nicolae Corneanu în luna septembrie 2010) S-a săvârșit trăind cu multă intensitate învolburatul destin al Banatului, pe care l-a iubit și de care nu s-a despărțit niciodată sufletește. Dovada acestui fapt este că a trecut la Domnul în ziua de 5 februarie 1963, exact cu 14 ani după publicarea decretului de desființare a Episcopiei Caransebeșului, 5 februarie 1949. În fapt, pieptul său s-a rănit atunci când eparhia s-a prăbușit, iar în drept pieptul său a încremenit ca urmare a unui edem pulmonar acut. Paradoxal, a plecat spre Potirul Veșnic

³³ Arhiva Muzeului Bisericii Sf. Nicolae Brașov, Fond *Pompiliu Nistor*, doc. 1825/1958.

³⁴ Arhiva Muzeului Bisericii Sf. Nicolae Brașov, Fond *Pompiliu Nistor*, doc. 1823/1958.

³⁵ Ioan LĂCĂTUȘU, *Personalități din Covasna și Harghita*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1998, p. 104.

³⁶ CNSAS, MFI 311/AB, rola 10, nota informativă nr 68 din 19 august;

din clădirea situată în localitatea Alba Iulia, strada Karl Marx, nr. 39 (cf. CNSAS, Microfilm (MFI) nr. 311/AB, rola 10, Arhiva operativă, vol. 2, fila 130), fiind înmormântat la schitul unde a viețuit în ultimii ani. Detalii legate de înmormântarea sa nu s-au găsit până în prezent în arhivele cercetate, iar testamentul său a rămas probabil închis în „casa de fier” a inimii sale, unde de-altfel alături de rugăciune și nădejde în Domnul Cel răstignit și-a răcorit văpaia reclusiunii.³⁷

Cei 56 de ani petrecuți de ierarhul caransebeșean în reavănul pământ ardelean din tinda schitului ce străjuiește Cetatea Alba Iuliei au fost modești, la fel ca întreaga sa viață. De la reînființarea Episcopiei Caransebeșului, în anul 1994 și până în prezent s-au făcut pomeniri dese despre episcopul Veniamin, ce odihnește în afara eparhiei, continuând să consemne nedreptatea anului 1949. Ultimii 13 ani din viața eparhiei au adus schimbări majore din multe puncte de vedere, unul foarte important fiind alocarea unor resurse importante pentru cercetarea și publicarea unor monografii care ilustrează viața și activitatea episcopilor Caransebeșului. Atât în anul 2017, când s-au comemorat mărturisitorii din timpul regimului comunist, cât și anul acesta, când comemorăm 7 decenii de la desființarea episcopiei Caransebeșului, personalitatea episcopului Veniamin Nistor a fost reliefată în expoziții foto-documentare, în lucrări științifice și simpozioane, precum și în diferite evenimente culturale și educaționale, urmând ca perioada următoare să se editeze o monografie completă a ierarhului eparhiei Caransebeșului ce a păstorit între anii 1941-1949.

În mod cu totul providențial, anul acesta lucrările de ctitorire ale noilor clădiri aparținătoare mănăstirii *Hristos Pantocrator*, fostul schit *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*, a determinat Arhiepiscopia Alba Iuliei să transfere osemintele ierarhilor care își dormeau somnul de veci în această locație. Astfel, prin bunăvoința Înaltpreasfințitului Părinte Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, la stăruința Preasfințitului Părinte Lucian, Episcopul Caransebeșului, a Consiliului Eparhial și a intelectualilor din Caransebeș, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în data de 25 iulie 2019, osemintele episcopului Veniamin Nistor au fost deshumate, iar în data de 27 iulie 2019 au fost aduse la Caransebeș de către o delegație a eparhiei noastre și depuse în paraclisul episcopal din incinta reședinței eparhiale.

Data de 1 august 2019, ziua reînhumării episcopului Veniamin Nistor în eparhia pe care a păstorit-o, respectiv în biserica necropolă a episcopiei Caransebeșului este o zi de restituire a unei importante perioade din istoria și demnitatea episcopiei Caransebeșului. Atât în intervalul 1949 -1963, dar

³⁷ Arhimandrit Casian RUȘET, *Episcopul Veniamin Nistor în documentele fostei Securități*, în volumul Simpozionului Național „Martiri și mărturisitori ai dreptei credințe în timpul regimului comunist. 70 de ani de la reînființarea Mitropoliei Banatului”, Editura Partoș și Editura Universității de Vest, Timișoara, 2017.

și din anul 1963 și până în prezent memoria episcopului Veniamin Nistor a rămas vie în conștiința caransebeșenilor. Consfințirea acestui moment solemn se constituie înaintea noastră ca un model de fidelitate și luciditate constantă pentru slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale în orice fel de conjuncturi istorie, fie prielnice, fie potrivnice. Mai mult, cele trei decenii trecute de la redobândirea libertății de conștiință și de exprimare religioasă a poporului român, obligă această generație la reînnodarea modelelor martirilor Bisericii noastre din timpul regimului comunist, printre care nu greșim să-l pomenim la loc de cinste pe vrednicul de amintire episcop Veniamin Nistor.

Cu aceste gânduri de evocare, cu smerenie față de lucrarea milostivă a lui Dumnezeu și cu emoție față de conștiința unei generații, eparhia istorică a Caransebeșului prin ierarhul în funcție, clerul, monahii și credincioșii ei, la aniversarea a 25 de ani de la reînnodarea tradiției episcopale își primește arhipăstorul înstrăinat și îl adăpostește, reiterând făgăduința sa de la momentul alegerii în demnitatea de episcop, care să rămână pentru noi, cei de astăzi un îndemn pilduitor: Întru toate mă voi călăuzi de duhul frăției și al buneii înțelegeri care să ne închege pe toți, turmă și păstor, într-o indestructibilă unitate de cuget și simțiri și de rodnice fapte de bine obștesc.³⁸

Bine ați revenit acasă părinte Episcop Veniamin!

Veșnică să fie pomenirea lui din neam în neam!

³⁸ *Cuvântare*, în „Foaia Diecezană”, Anul LVI, nr. 23, 1941, pp. 2-3.